

Lietuvių diasporos „dekalogui“ - 70 metų

Dalia CIDZIKAITĖ

Kad tautybės ryšys neatsileistų, būtų nuolat jaučiamas ir gyvas, reikia tautiečiams savo tarpe bendrauti. Tauta yra gyva tik nuolatiniu savo narių bendravimu. Nulūžusi medžio šaka sudžiūsta. Nuskintas žiedas suvysta. Nutraukęs ryšį su savąja tauta nugursta ir tautai žūsta.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, Augsburgas, 1949

Daug girdėję, bet niekada nematę „Lietuvių chartos“ nustebus sužinoję, jog praėjusio šimtmečio penktojo dešimtmečio pabaigoje sukurtas atsiliepimas į karo audrų išblaškytus lietuvius, davęs pradžią ne tik Pasaulio Lietuvių Bendruomenei (toliau PLB), bet ir lietuvių bendruomenėms pasaulyje, tėra trijų puslapių dokumentas, paskelbtas į kišenę telpančiame leidinyje *Pasaulio Lietuvių Bendruomenė. World Community of Lithuanians* (Druck: P. Haas & Cie., KG., Augsburg).

1949 m. birželio 14 d. Augsburgėje, Vokietijoje, Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto išleistas leidinys, dar žinomas „Lietuvių chartos“ ar „Lietuvių chartijos“ pavadinimu, padėjo Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pagrindus, subūrė ir įprasmino Antrojo pasaulinio karo metu už Lietuvos ribų išsibarsčiusių lietuvių pastangas toliau kovoti dėl Lietuvos nepriklausomybės ir stengtis bet kokia kaina išlaikyti ne tik šeimos ir giminystės, bet ir tautinį ryšį, kad „svetimoj žemėj kiekvienas sutiktas tautietis [būtu] mielas kaip brolis“.

„Lietuvių chartos“ paskelbimas buvo VLIK'o atsakas į 1949 m. sparčiai besikeičiančią lietuvių karo pabėgėlių padėtį pokarinėje Vokietijoje ir nerimo bei

nežinomybės kupiną ateitį. Pasibaigus karui tapo aišku, kad Lietuva dar negreit bus laisva, todėl daugelis į Vakarų pasitraukusiųjų ryžosi pasinaudoti atsiradusia galimybe iš pabėgėlių stovyklų emigruoti į Kanadą, Australiją, Jungtines Amerikos Valstijas ir kitas nuo karo nenukentėjusias šalis. VLIK'o pirmininko prelato Mykolo Krupavičiaus ir kitų iniciatyva nutarta kiekvienoje šalyje steigti lietuvių bendruomenę ir jas visas vienijančią Pasaulio Lietuvių bendruomenę.

PLB užuomazga laikomas 1885 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose Jono Šliūpo įsteigtas „Susivienijimas visų lietuvininkų Amerikoje“. 1932–40 m. Lietuvoje veikė Draugija užsienio lietuviams remti. Jos iniciatyva 1935 m. rugpjūtį Kaune sušauktas Pasaulio lietuvių kongresas įsteigė Pasaulio lietuvių sąjungą. Deja, organizacijos veiklą nutraukė Antrasis pasaulinis karas.

PLB įkūrimo daigai pasirodė 1948 m. Po metų VLIK'o nariai paskelbė lietuvių išėivijos tautinio solidarumo principus išreiškiančius dokumentus – „Lietuvių chartą“ ir laikinuosius bendruomenės santvarkos nuostatus. 1951 m. įkurtas PLB Laikinis organizacinis komitetas, 1958 m. Niujorke įvykusio steigiamojo seimo metu numatytos PLB darbo gairės, struktūra, išrinkta vadovybė, priimtas bendruomenės pagrindinis dokumentas – Konstitucija, kuri be esminių pakeitimų veikia iki šiol.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenė (PLB) vienija įvairiose valstybėse veikiančias lietuvių bendruomenes. PLB gali priklausyti kiekvienas asmuo, save laikantis lietuviu. Prelatas M. Krupavičius, iškėlęs PLB idėją ir pradėjęs ją įgyvendinti knygoje *Pasaulio Lietuvių Bendruomenės keliu*, taip nusakė organizacijos tikslus: „PLB turi du tikslus – pagrindinį ir atsitiktinį. Pagrindinis – išlaikyti lietuviuose lietuvių bendruomenę, atsitiktinis – atkovoti Lietuvai laisvę.“ Šių tikslų buvo siekiama visoje PLB veikloje.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, PLB susitelkė į pagalbą Lietuvai. 1990 m. balandį SSRS paskelbus Lietuvai ekonominę blokadą, PLB sudarė pagalbos Lietuvai programą, įsteigė paramos komitetą (pirmininkas V. J. Bieliauskas). Lietuvoje įsikūrus „Sąjūdžiui“ ir Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, PLB valdyba susitarė su „Sąjūdžiu“, kad jis koordinuos lietuvių išėivijos organizacijų veiklą. Didelė parama buvo teikiama Lietuvos institucijoms, pavieniems asmenims, Sausio 13-ąją žuvusiųjų artimiesiems, Lietuvos bažnyčioms, Lietuvos universitetų studentams, vidurinėms mokykloms, vaikų, senelių globos namams.

Vyriausioji PLB institucija - kas ketverius metus renkamas Seimas - tvarko bendruosius reikalus, rūpinasi lietuvių išlaikymu, sudaro kultūrinės, politinės veiklos programą ir nustato jos kryptį, kuria švietimo sistemą, renka valdybą, kontrolės komisiją ir garbės teismą. Valdyba vykdo Seimo nutarimus, rūpinasi švietimu, kraštų bendruomenių kultūrine, tautine, ekonomine ir politine veikla, bendradarbiauja su kitomis lietuvių institucijomis, palaiko ryšius su įvairiomis tarptautinėmis organizacijomis. Pirmajame PLB Seime 1958 m. dalyvavo atstovai iš 19 šalių.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir subyrėjus Sovietų Sąjungai, pradėjo kurtis lietuvių bendruomenės, į PLB jungėsi Rytų kraštų lietuvių bendruomenės, tarp jų Lenkijos, Latvijos, Estijos, Baltarusijos, Ukrainos, Moldovos, Gruzijos lietuviai. Antra vertus, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, suaktyvėjo lietuvių emigracija į Vakarų Europos šalis. Šiandien lietuvių bendruomenės veikia 47 kraštuose.

„Lietuvių charta“, susidedanti iš trylikos punktų, skelbia, kad tauta yra prigimtoji žmonių bendruomenė, kad niekas negali būti prievartaujamas nutraukti savo ryšių su tautine bendruomene ir kad po pasaulį pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę. Dokumentas gina lietuvių teisę, nesvarbu, kur jis begyventų, nepaisant istorinių aplinkybių, laisvai išpažinti ir ugdyti savo tautybę. Kitaip tariant, lietuvis visur ir visada lieka lietuvis. Išlaikant lietuvių svetur, į pagalbą ateina lietuvių kalba („stipriausias tautinės bendruomenės ryšys“), šeima („tautos gyvybė“), lietuvių kultūra, valstybė, lietuviška mokykla („tautinės dvasios židiny“), ir lietuviška draugija („tautinės kultūros veiksminga talkininkė“).

„Lietuvių charta“ laikyta kiekvieno lietuvių, atsidūrusio svetur, moraliniu imperatyvu - įpareigojimu kiekvieno lietuvių sąžinei. Neatsitiktinai dokumentui prigijo „dekalogo“ pavadinimas. Bendruomenininkai skelbė, jog naujame pasaulio žemėlapyje, kurį iš naujo nubraižė Antrąją pasaulinę kartą laimėjusios valstybės, lietuviui išieviui yra telikęs vienas kelias - nurodytas „Lietuvių chartos“ trylikoje punktų. Toks požiūris į „Lietuvių chartą“ davė vaisių - praėjus metams po dokumento paskelbimo, M. Krupavičius spaudoje jau džiaugėsi padaryta didele pažanga. Lietuvių pastangas burtis ir organizuoti palyginęs su plytų dėjimu, VLIK'o pirmininkas rašė: „Jau daug kur vietoj palaidų lietuviškų plytų turime išbaigtą lietuvių bendruomenės organizaciją.“

Bėgant metams, keitėsi politinės ir visuomeninės lietuvių bendruomenių veikimo sąlygos, keitėsi ir bendruomenininkų ar šalia bendruomenės buvusių požiūris į

bene svarbiausią jų veiklą įprasminanti ir pagrindžianti dokumentą. Netrūko ir kritikos. JAV Lietuvių Bendruomenei minint 20 metų sukaktį, Vincas Trumpa žurnale „Aidai“ paskelbtame straipsnyje „Bendruomenės tikslus ir veiklą perkratant“ netgi kvestionavo bendruomenės idėją: „Bendruomenės idėja atsirado košmariškuose išvietintų asmenų lageriuose ir gyvenvietėse Vakarų Vokietijoje. Jeigu reikėtų vienos vienintelės metaforos tam gyvenimui pavaizduoti, turbūt, geriausiai tiktų jo palyginimas su geležinkelio stotimi. Nieko tame gyvenime nebuvo pastovaus, bet niekas jame nesikeitė. Žmonės atvažiuoja ir išvažiuoja, bet jie tau svetimi, kaip ir tu jiems svetimas. O stotis vis ta pati ir traukinių tvarkaraščiai rodos tokie amžini. Amžina atrodė ir bendruomenės idėja. Ji neleis nuklysti ir paklysti net ir tada, kada reikės palikti šią stotį ir išvažiuoti. Tvarkaraštis galios visur ir visada.“ („Aidai“, 1972 m. sausis-vasaris) Pasak straipsnio autoriaus, „Lietuvių charta“ prarado savo svorį, tapdama nerealiu ir utopišku dokumentu.

Nepaisant istorijos peripetijų ir vidinių pokyčių svetur gyvuojančiose lietuvių bendruomenėse, „Lietuvių charta“, kuriai šiais metais sukanka septyniasdešimt metų, ir šiandien yra ne vieno už Lietuvos ribų gyvenančio lietuvio moralinė nuostata, ilgamečių ar tik šiandien besikuriančių lietuviškų bendruomenių patarėjas ir ramstis.

Dokumentą iki rugpjūčio 7 dienos galima pamatyti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos parengtoje vienos knygos parodoje.

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

Pažiūrėkite trumpą LRT laidos „Pasaulio lietuvių žinios“ [reportažą](#) apie LNB eskponuojamą „Lietuvių chartą“. Pradžia - nuo 2:20 min.